

Szelíd szigorúság

Kalász Márton felesleges szavak nélküli életműve

2014. március 22. szombat Magyar Örökség díjának átadása

E költészet legnagyobb ereje a csend. A szavaknak különös súlya támad, mert aki formálja őket, megtanult figyelni. Kalász Márton költészetét ugyanis nem egyszerűen az útra bocsájtó közösség hitelesíti, de ezen közösség beágyazottsága az egyetemes egészbe. Így nemcsak a rábízott üzenet helyi értéke, a kisközösség, Somberek sokarcú kulturális képviselőjének, hagyományainak erkölcsse, de a személyiség és a személyesség intellektuális tartalékai is képesek voltak a lírai háttérrel erősíteni. Ez a kétnyelvűség a falakkal kettévágott Európát már akkor egésznek tekintette, amikor egy verssort is elvámoltak volna az ideológiák fináncjai, s egyetlen szabad gondolat elég volt a tűzparancshoz. Az hogy magyar költővé úgy lehet az ember, ha megátalkodottan őrzi magában a német őseinek minden gesztusát, de szívét, fülét kinyitja és a történelem más hányt-vetett népcsoportjaitól, a bukovinai székelyektől a tájnyelvi magyar nyelvben látja meg Európa üzenetét, ez még csak a gyermek tévedhetetlen ösztöne. Ám a korai felismerés mögött is tanulás és az ősköltől eltanult következetes, kitartó munka van. Ahogy a mögött is, hogy ifjú emberként a falusi kultúrházak huzatos termeiből, a tanyasi iskolák katedráiról, a vidéki szellemi műhelyek felől, vasúti restikben várva a műveltség csatlakozó szerelvényeire rátaláljon költészetének tejtestvéreire. Vállalás és választás ez, ahogy a Petőfi féle dac, Ady Endre tragikus előérzetének felismerése, vagy a József Attila által képviselt tisztaság. A cinkos hallgatás évtizedeiben fejét felütő etikai és esztétikai igényesség vonzotta, nem az irodalom múló divatjai. A népköltészet tanulságai már ekkor az egyre sűrűbb szövetű, a megélt sorsot közös élménnyé emelő költői örökség felé nyitnak, a forma egyre izgalmasabb és eredetibb, a versek már a dráma belső logikája szerint válnak egyre tágasabbá, többjelentésűvé. A fiatal költő műfordításai, levelezése és személyes találkozásai a XX. század második felének német nyelvű költészetéből éppen azon vállalatokat hozzák hozzá közel, ahol az igényesen és bátran újító szándék, a módszer és a magatartás mintaként épülhet be a lírikus sajátosan magyar világába. Innentől kezdve már nemcsak szellem és szerelem ritmikus sorainak biztos kezű mestere, hanem igazi nyelvteremtő. Különös, kihagyásos mondatai, a töredékességben rejlő feszültség, az értelmezési lehetőségekben mutatkozó gazdagság olyan lírát teremt, amely már túlmutat az eddig ismert kereteken. Mert Kalász Márton akkor is utazott, ha ki sem tette a lábát a falujából, akkor is utazott, ha éppen nem volt rá politikai, vagy anyagi okokból módja, és akkor is utazott, ha tényleg felkapaszkodhatott egy földi, vagy égi jármű lépcsőjére.

Utazásainak szellemi természete ekképpen virtuális mivoltában sebezhetetlen és kikezdzhetetlen volt gyermekkorától. Különös dolog, hogy éppen a közvetlen élmény korai korszakának visszatérése az érett életműbe a jelentős prózai művek létrajóttének háttérét erősíti. A verseskötetekkel azonos szellemi izgalmat, rangot jelentő munkák a szociografikus pontosságot, a vallomásos szövegek személyességét, és a mélyinterjúk beszélgetési technikájának drámai hitelességét tudják a széppróza módszereivel megragyogtatni. Az a tartózkodó tárgyilagosság válik itt megrendítővé, amely, biztos lehet benne, hogy az olvasóban az artisztikum mesterkélts módszereinek, pózainak elkerülésével, mi több elhárításával is megszületik a katarzis. Megszületik akkor is, ha a kitelepítések történelmi tablóinak fakó képei komorodnak a korabeli Európa szégyenévé, megszületik akkor is, ha a fal két oldalának politikai háttére bontakozik ki aprólékos, mások által soha be nem mutatott részleteivel és beteljesül akkor is, ha azt hisszük irodalom-, vagy szellemtörténetet, esetleg útleírást kapunk a kezünkbe. Kalász Mártonnak az a titka, hogy eszköztelensége mögött egy kiismerhetetlenségében is minduntalan szerethetővé melegedő szelíd humor, megbocsájtó ironia lakik, amit hívhatnánk műveltségnek is, az elfogadás önmegettartó műveltségének. Még soha senki nem láthatta őt tolakodni, könyökének nincs is hegye, karja csak az ölelés ritka, szemérmes férfi mozdulatát ismeri. Nem akart soha a társaság középpontja lenni, mert türelemmel tudja várni a csendest, ami minden figyelmet felé fordít. És aki igazán ismeri ezt a magánemberként is megejtően kedves, finoman megnyílni képes mestert, az nem csodálkozik, hogy halk szavaira a diákok is kíváncsiak. Szellemi közelítéseiben ugyanis annyira eredeti, annyira összetéveszthetetlen, akár a német irodalom, történelem, akár a magyar szellemtörténet általunk ismeretlen tájai felé kalauzol, hogy egyetemi tanárként a Babitsi örökség hűséges és szerény hordozójának kell őt tekintenünk. De ez is maradjon inkább közöttünk. Ne mondják el önök se senkinek. Csak szorítsunk vele kezét. Most éppen van is okunk rá...

Antall István